

הטיעון המוסרי של לוי משקף אובדן דרך מוסרית

מאת תא"ל (מיל') ערן אורטל

בעקבות "הצבא המוסרי בעולם, פי אלף מהאמריקאים? השוואה יסודית מספרת סיפור אחר", הארץ, 20.11.2024

מבט מבס"א, מס' 2,320, 28 בנובמבר 2024

תקציר: בטור בהארץ טוען יגיל לוי, על בסיס "השוואה יסודית" כי צה"ל במלחמתו בעזה אינו צבא מוסרי. טענתו של לוי אבסורדית. לשיטתו, המבוססת על היחס בין מספר חללי כוחותינו לבין מספר ההרוגים באוכלוסיית האויב, לחימה מרושלת ומרובת נפגעים לכוחותינו, מהווה סגולה מוסרית. מאמר התגובה מתייחס לטענות שהעלה לוי, מציע אמת-מידה אחרת וטוען כי המספרים עליהם מתבסס לוי דווקא מלמדים על רמת אבחנה גבוהה במיוחד בין אויב לבלתי-מעורבים במלחמה בעזה.

בטור שפורסם בהארץ טוען יגיל לוי, על בסיס "השוואה יסודית" כי צה"ל במלחמתו בעזה אינו צבא מוסרי כפי שהוא טוען. טענתו מתבססת על מעט עדויות מהשטח ובעיקר על אותה "השוואה יסודית" מבוססת מספרים. מסד הנתונים של לוי הוא פשוט. כ-43,000 עזתים נהרגו במלחמה (נתוני חמאס), מתוכם כ-17,000 מחבלים (נתוני צה"ל), וכ-350 חללי צה"ל (נכון לאוקטובר 2024). השיטה למדידת מוסריותו של הצבא, לפי לוי, נשענת על היחס בין חיילים לבין אזרחים הרוגים. היחס הזה עומד לפי חישוביו על 68 אזרחים עזתים לכל חייל הרוג. זהו יחס גבוה מזה שהיה במבצע צוק איתן או בקרב האמריקאי לכיבוש פאלוג'ה. שיעור הרוגים אזרחיים של כ-60% מכלל ההרוגים העזתיים מעיד לשיטתו כי צה"ל "העביר את הסיכון" לאזרחים העזתים יותר מכפי שנהגו צבאות מערביים במקרים אחרים.

לכאורה מחקר יסודי וטענות מבוססות. בפועל, טענתו של לוי אבסורדית. מוסריות, לפי לוי, קשורה קשר ישיר להיקף הנפגעים של הכוח הצבאי. כלומר שמירה על חיי לוחמינו, ברמה מסוימת, הופכת לפגם מוסרי. לפי שיטה זו לחימה מרושלת ומרובת נפגעים לכוחותינו, היא סגולה מוסרית. "מדד המוסריות" הזה הוא כמובן החלום הרטוב של חמאס. האויב בנה תורת לחימה על הרעיון של אוכלוסייה כמגן אנושי. האסטרטגיה שלו נשענה על ההנחה כי יוכל

להימנע מתבוסה במלחמה שהוא עצמו יזם ב-7/10 באמצעות שלושה מרכיבים - החזקת חטופים כקלפי מיקוח; מיקסום הרוגים בקרב אוכלוסייתו; ומיקסום נפגעים לצה"ל.

גם ההשוואה לקרב פאלוג'ה, עיר קטנה בהשוואה לרצועת עזה הצפופה, אינה במקומה. רמת הארגון, התכנון וההכנה לקרב של המורדים שם הייתה נמוכה לאין שיעור בהשוואה לעזה, ובעיקר נוכחותם הדלילה של התושבים - שרובם ברחו מהעיר טרם הקרבות. בכלל, קשה מאוד להשוות קרבות ומספרים, הן בשל הנסיבות המקומיות הייחודיות לכל קרב, והן בשל אופי המלחמות. נתונים מספריים במלחמות נגד כוחות חתרניים נוטים להיות בלתי-אמינים באורח קיצוני. לזכותו של לוי ייאמר כי הוא מדגיש שהוא מסתמך על נתוני חמאס, נתונים שהתגלו כמופרכים ביותר ממקרה אחד.

איך בכל זאת אפשר לדון במוסריות הטקטיקה הקרבית? פרופ' לוי, כדרכו, מתייחס למלחמה כאירוע חד-צדדי, אך זו כמובן השקפה שגויה. כדאי כמובן לקחת בחשבון בהשוואות את עוצמת האויב והסיכון שנשקף לחיילים.

במערכה לשחרור מוסול 2016-2017, למשל, עיר שבה ובסביבותיה התגוררו כ-1.8 מיליוני בני אדם, נהרגו בין 10,000 ל-40,000 אזרחים. המספר הנמוך נלקח [ממחקר](#) שנעשה באקדמיה הצבאית האמריקאית ווסט-פוינט ואילו המספר הגבוה הוא [ההערכה שפרסם האינדיפנדנט הבריטי](#) בסיום המערכה ב-19 ביולי 2017. כמיליון בני אדם נעקרו מבתיים וכ-1,200 לוחמים מהקואליציה נגד דאע"ש נהרגו (ואפילו עד כדי 8,200 לפי המחקר של ווסט-פוינט). היקפו של כוח דאע"ש שהגן על המטרופולין הוערך בין 3,000 ל-5,000 לוחמים. המספרים, כאמור, מפוקפקים מאוד. ובכל זאת, נניח שבקרב נהרגו 3,000 לוחמי דאע"ש (למרות שסביר יותר שרבים מהם נמלטו), ושרק 30,000 אזרחים נהרגו בקרב (למרות שהעיר נחרבה לחלוטין ושדאע"ש מנע בריחת תושבים), אזי על כל טרוריסט לוחם הרגו כוחות הקואליציה (כוחות עיראקיים בהנהגת צבא ארה"ב) כעשרה אזרחים. כלומר במערכה לשחרור מוסול יחס ההרוגים האזרחים להרוג אויב היה 1/10. גם אם נשתמש בקצה השמרני ביותר של ההערכות, 10,000 אזרחים הרוגים, עדיין היחס יהיה לוחם אויב אחד ליותר משלושה אזרחים.

גם לחיי הלוחמים יש ערך מוסרי. 1,200 לוחמי קואליציה הרוגים בקרב מוסול משמעותם כמעט הרוג אחד לכל שני הרוגים מצד האויב. אם נשתמש במספרים של ווסט-פוינט היחס יתהפך ויעמוד על יותר משני לוחמי קואליציה לכל לוחם אויב.

בעזה התמודד צה"ל עם מרחב צפוף שהוכן למלחמה במשך כמעט עשרים שנים, ועם כוח צבאי מאורגן שמנה כ-40,000 לוחמי חמאס ואלפים נוספים מארגונים אחרים. הכוח הזה המשיך וממשיך לבנות עצמו תוך כדי הלחימה. אלה הם תנאים קשים בהרבה (רק במונחי כוח האויב - קשים פי עשרה) מאלה שניצבו בפני משחררי מוסול. בתנאים הקשים האלה הצליח צה"ל, לפי המספרים בהם משתמש לוי, לפגוע בלא יותר מ-1.5 (!) אזרחים לכל מחבל הרוג.

כדי לבסס את הניתוח הכמותי נבצע "בדיקת שפיות" למספרים על-ידי פנייה לדוח של פרויקט [Costs of War של מכון ווטסון באוניברסיטת בראון](#), מנובמבר 2019. הדוח בוחן את הנפגעים ב-15 שנות המלחמה בעיראק. השימוש בנתונים רב-שנתיים יכול למתן את העיוותים שנוצרים מאי-הוודאות הקיצונית של מספרים מתוך קרבות ספציפיים. לפי הדוח, במלחמת עיראק (-2018) נהרגו כ-200,000 אזרחים, 40,000 לוחמי אויב ו-50,000 לוחמי קואליציה (כמעט 10,000 אמריקאים והיתר מקומיים). כלומר, חמישה אזרחים לכל לוחם אויב וקצת יותר מלוחם קואליציה אחד לכל לוחם אויב.

צה"ל, לפי יגיל לוי, "העביר את הסיכון" לאזרחים. אך המספרים מעידים דווקא על הצלחה מרשימה של צה"ל ברמה הטקטית והמוסרית. לו היה צה"ל עומד בסטנדרט של מוסול, היו צריכים להיהרג בין 51,000 לכ-170,000 עזתים נוסף ל-17,000 המחבלים ההרוגים (יחס של בין

שלושה לעשרה אזרחים לכל אחד מ-17,000 המחבלים). בפועל, שוב, על-פי לוי שמתבסס על נתוני חמאס, נהרגו כ-26,000 אזרחים, כמחצית מההערכה הקיצונית-נמוכה ביותר על מוסול. לפי המדד המעוות של לוי ראוי היה שביחס ל-17,000 המחבלים ההרוגים היה משלם צה"ל מחיר של בין 8,500 לכ-35,000 חללים משלו, כדי לעמוד בסטנדרט של מוסול, או כ-20,000 חללים כדי לעמוד בסטנדרט הכולל של מלחמת עיראק.

אגב במלחמת קוסובו (1999), מלחמה שניהלה נאט"ו מהאוויר ללא סיכון כוחות קרקעיים – מצביעים המחקרים על יחס של בין 1.4 ועד שני אזרחים הרוגים לכל לוחם אויב, על-פי נתונים שריכז ההיסטוריון יגיל הנקין. זהו יחס דומה, או חמור, מהיחס שהשיג צה"ל בלחימה המורכבת בעזה.

הנתונים אותם השיג צה"ל אינם קסם. [הם פרי עמל מקצועי עצום ורב שנים, ומיומנות טקטית מרשימה שהושגה תוך-כדי הקרבות](#). חליפות של סיוע מודיעיני, אווירי וארטילרי שנבנו בשנים האחרונות לטובת הכוחות בשטח, ומערכת מתקדמת ויוצאת דופן של אזהרה ופינוי אוכלוסיית אויב, פינוי שמתבצע במחיר ויתור על ההפתעה בקרב. צה"ל הגיע לרמת מקצועיות ומיומנות בכל הפרמטרים האלה שאף צבא לפניו לא הפגין. מבלי שנצלול לעומק הפרטים, ברמה העקרונית הבחירה המוסרית של צה"ל הייתה פשוטה: להחמיר בשמירה על חיי אזרחי האויב באמצעות פינויים משדה הקרב, ושמירה על חיי לוחמינו באמצעות חיפוי מבוסס מודיעין אך גם מתירני יחסית באש לעבר מבנים ותשתיות שהיו למתחמי התבצרות אויב. המראה של עזה החרבה אינו פשוט. אך עזה אינה חרבה יותר מפאלוג'ה ומוסול שלאחר הקרבות, רק שפחות מאזרחיה וחיילנו נהרגו בתהליך. בעיניי הרס תשתיות הוא בחירה מוסרית בתמורה לחסכון בחיי אדם.

נחזור לתיאור המלחמה בפי לוי. הוא מדגיש כי בניגוד לעבר צה"ל לא השתמש הפעם בטכניקת "הקש בגג" לאזהרת דיירים לפני הפצצת בניינים. הוא אינו מציין שטכניקה זו היא ייחודית לצה"ל ולא בוצעה בשום מקום אחר בעולם. בנסיבות של המלחמה הזו טכניקת "הקש בגג" לא הייתה אופציה מעשית. לוי מצטט עדויות לא מחמיאות על התנהלות צה"ל. אני מאמין שרבות מהעדויות נכונות. אני משער אף שקיימות עדויות נוספות. זה מצער, זה מסוכן, יש להילחם בתופעות מסוג זה ויש לגנות את אזלת היד של הפיקוד הצה"לי למול תופעות שליליות שכאלה. לצערי במלחמה האכזרית הזו, זה גם לא מפתיע. אך לוי אינו מתאר את המאמץ הכביר שנעשה לאורך המלחמה לפנות את האוכלוסייה הלא-לוחמת מאזורי הקרבות ולהבטיח להם צירי פינוי וסיוע הומניטארי, בטרם כניסת צה"ל. בפאלוג'ה ובמוסול איש לא העלה על דעתו לקיים הזרמה שיטתית של אספקה ודלק לשטח שבשליטת האויב ולהבטיח את רציפות השירות הרפואי שם. ודאי לא לאפשר הזרמת מים, חשמל ושירותי סלולאר ואינטרנט.

אין זו הפעם הראשונה שלוי יוצא למתקפה נגד הרעיון של יעילות טקטית. לפני כשנתיים תקף לוי את הרמטכ"ל כוכבי, ואותי באופן אישי, על המאמץ שנעשה אז לשפר את רמת הקטלניות של כוחות צה"ל, כלומר את יכולתם לאתר אויב ולהשמידו מהר ובמדויק. כפי שתיאר פינקל, למאמצים ההם הייתה תרומה חשובה להצלחה הטקטית של התמרון בעזה. קטלניות היא מושג טריוויאלי לכל כוח לוחם, אך לוי גינה את המאמץ הזה כ"נקרוטקטיקה" והאשים את צה"ל כמי שמאפשר למנוע הסכמים מדיניים באמצעות שיפור היכולת הצבאית. [הוא אף האשים](#) אותי בחתירה למלחמות ללא קץ מכיוון שעבודתי, כקצין צה"ל אז, חתרה לכושר צבאי הכרעתי יותר שישלול מהאויב את יכולת הירי לעבר ישראל.

המלחמה הנוכחית אינה מתנהלת ללא פגמים, רחוק מכך. לא מעט למידה ולקחים יהיה עלינו להפיק מהמלחמה הארוכה הזאת, ולא רק מכישלון ה-7/10. יש מקום גם לביקורת על חריגות ממוסר הלחימה, אך לא לכך כיוון יגיל לוי את ביקורתו. כמו במאמרו במלם ב-2022, כך גם

בטור הנוכחי בהארץ, אצל לוי האויב לא קיים במלחמה, הוא אינו אלא סובייקט סביל שצה"ל הורג בו באופן חד-צדדי וכאוות נפשו. מדד המוסריות המעוות שהציג הוא הכחשה של זכות ההגנה העצמית שלנו, או לכל הפחות של זכותנו להילחם כדי לנצח.

לוי אינו מתמקד באירועים ספציפיים של חריגות מוסריות אותן נכון לגנות. הוא בוחר להשתמש במדד מוסריות כללי שיאפשר לו לגנות את מוסריות המלחמה בכללותה. לשיטתו הבעיה אינה הרג 43,000 עזתים, אלא אי-ההרג של אלפים רבים מלוחמי צה"ל. "מדד לוי" למוסריות דורש לחימה רשלנית וכושלת מצידנו... כלומר תבוסה. ובכן לוי, מלחמת המגן בעזה מוצדקת ומוסרית. לשמחתנו היא גם נעשית, לפחות בדרך-כלל וברמה הטקטית, באופן מקצועי ויעיל. המדד שלך, שמשמעותו המוסרית היא התרת דם הלוחמים, ומשמעותו המעשית היא שלילת מוסריות מלחמת המגן, המדד הזה הוא שמייצג אובדן דרך מוסרית.

[המאמר פורסם בזמן ישראל ב-27.11.2024](#)

תא"ל (מיל") ערן אורטל השתחרר לאחרונה משירותו הצבאי כמפקד מרכז דדו לחשיבה צבאית רב-תחומית. ספרו המלחמה שלפני (משרד הביטחון, 2022) עסק בצורך של צה"ל להשתנות, לאמץ גישות לחימה חדשניות, ולחדש גישת מלחמה מכריעה. ספרו השני "התחדשות - מלחמת שבעה באוקטובר, אסטרטגיית הביטחון הישראלית, כוח המגן העברי, וחידוש כושר המחץ" ייצא לאור בקרוב בהוצאת לוי.